

УДК 81+323.1

DOI: 10.31733/17-03-2023-764-765

Василь ПИВОВАРОВ

завідувач кафедри культурології

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого,

кандидат філологічних наук, доцент

МОВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ВИРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У сучасних умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну, під час воєнного стану особливої актуальності набуває питання української мови як важливого чинника у сфері національної безпеки, вираження національної ідентичності, вияву нескореності Українського народу. Мовна політика перестає бути лише лінгвістичним питанням, вона виступає складним сполученням як соціальних і культурних питань, так і складовою забезпечення національної безпеки й вираження національної ідентичності.

Питання національної ідентичності актуалізувалось на тлі воєнних дій. Дослідники [2] стверджують, що проблема національної ідентичності корелюється з проблемами держави-нації в цілому. В сучасних умовах набуває важливості питання тригерів, які штовхають до утвердження та захисту, включно зі зброєю в руках, свою культурну, етнічну, релігійну приналежність. Особливості сучасного етапу формування національної ідентичності в Україні визначаються потребою реалізації ідеї нації на основі цінностей українства. Темі мови в російсько-українській війні досліджують і здобувачі вищої освіти [5]. Отже, мовна політика, визначення національної ідентичності – це питання національної безпеки.

Прийняття Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [4], який вступив в силу з 01.01.2023 року, має суттєво підвищити значення державної мови у формуванні національної свідомості, що сприятиме зміцненню національної безпеки. Відчуття належності до українського народу має відбуватися через мову, традиції, цінності. Особливого значення зазначене питання набуває для сфери національної безпеки і оборони, адже утвердження української національної та громадянської ідентичності громадян як однієї з визначальних засад держави значно посилює її у здатності протистояти внутрішнім і зовнішнім безпековим загрозам.

Мовна політика є умовою розвитку культури, суспільства, формування національної свідомості. У період війни українська мова як основа нації, державотворення яскраво репрезентує дух народу, його творчість, є основним показником національної безпеки.

У період війни актуалізувалось формування військової й емоційно-експресивної лексики, використання жаргонізмів тощо. Так, до слова фронт додають різні епітети: «освітній», «фінансовий», «трудоий» та ін. Щодо фронтових визначень з'явилися слова «зеленка», «нуль», «мопед» та ін. У мовній практиці з'явилися назви новітньої зброї. Набуло розповсюдження застосування зниженої лексики: «свинособаки», «русня», «орки», «московити» та ін., а також виник і масово поширився мем «бавовна», яким називають вибухи на тимчасово окупованій території України та на території країни-окупанта. Додалися зневажливі мовні помилки щодо написання назви країни з маленької літери: «росія», «рф».

Щодо значення мови у формуванні національної ідентичності ще багато років тому науковці [1] вважали за доцільне припинити поширену в Україні практику призначень на високі державні посади осіб, які не володіють державною мовою. Те, що особи починають вивчати українську мову, уже посідаючи високі посади, свідчить про те, що вони не відчували своєї причетності до України, і вища освіта вже здобувалась державною мовою. Без запровадження української мови в бізнес-середовище Україна буде залишатися у сфері зовнішніх економічних і політичних впливів.

Для досягнення вагомих результатів в ефективній мовній політиці необхідно посилити вплив компетентнісного підходу [3] у модернізації вищої освіти. Вимоги до встановлених рівнів кваліфікації використовують всеосяжно органи влади; установи,

організації, що реалізують державну політику у сфері освіти, зайнятості та соціально-трудова відносин; заклади освіти, роботодавці; інші юридичні та фізичні особи, отже, усі, хто забезпечує національну безпеку з метою розроблення, ідентифікації, співвіднесення, визнання, планування та розвитку кваліфікацій, де мовленнєвий аспект представлений у вимогах Національної рамки кваліфікацій повною мірою.

Для виявлення зацікавленості темою національної ідентифікації та мовної політики під час воєнного стану зроблено оцінку ситуації з використанням інструменту Google Trends [6], який дає змогу в просторі та часі визначитися з пошуковою активністю щодо того чи іншого терміна. На 05 березня 2023 року визначено за останній рік по Україні попит на термін національна ідентичність, який виявився статистично значущими, але серед регіонів зацікавленості виділено тільки місто Київ, що є недостатнім для формування стійкої політики національної безпеки з урахуванням цього чинника.

Одночасно зроблено вимірювання пошуку терміна мовна політика за останній рік, тобто за період воєнного стану, тренди збігаються і мають майже рівний бальний вимір, у середньому мовна політика 20 балів, а національна ідентичність – 15 балів, що свідчить про близькість цих напрямів за своєю суттю.

Уведення у вимір терміна національна безпека показало його переважання, але невелике, бальний вимір становив тільки 35, але тепер щодо національної безпеки з'явилась Львівська область, але це також є дуже чутливим щодо відчуття й обізнаності та розуміння важливих трендів для самозбереження та самоідентифікації. Крім того, відзначено різкі коливання інтересу до тієї чи іншої теми, піки яких разом за цими трьома складовими ніколи за рік воєнного стану не збігалися. Це теж потребує більш глибокого аналізу державної політики щодо визначення основних факторів національної безпеки, розуміння національної самоідентифікації та напрямів мовної політики.

Проведене дослідження має важливе значення для триєдиного спорідненого вивчення тем мовної політики, національної ідентичності та національної безпеки. Поки що недостатній з погляду вимірювання в пошукових систем рівень запитів свідчить про наявні ризики у спротиву тяжкій агресії стосовно народу України. Потрібно продовжувати дослідження цих тем і акцентування у вищій освіті необхідності підвищення мовленнєвої компетентності всіх учасників освітнього процесу, що буде сприяти як високому кваліфікаційному рівню, так і зарадить більш глибокому усвідомленню національної ідентичності.

1. Воропаєва Т. Українська мова як базова основа національної ідентичності. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Українознавство. 2007. Вип. 11. С. 13-17.

2. Заяць Н. В. Національна ідентичність як основа для розвитку політичної нації в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2022. Серія: Юриспруденція. 2022. № 56 С. 28-32. URL: [https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc56/juspradenc56.pdf#page=28SSN 2307-1745](https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc56/juspradenc56.pdf#page=28SSN%202307-1745).

3. Пивоваров В. Компетентнісні комунікаційні вимоги Національної рамки кваліфікацій та мовленнєве регулювання за Законом України «Про вищу освіту». Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2015. Вип. 52. С. 225-228.

4. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>.

5. Супрун А. Мовний чинник у російсько-українській війні. Національний університет «Києво-Могилянська академія». 2022. 45 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/24458/Suprun_Movnyi_chynnyk_u_rosiisko-ukrainskii_viini.pdf?sequence=1.

6. Google Trends. URL: <https://livepage.pro/knowledge-base/google-trends.html>.